

تربیت شهروندی (رویکردها، دیدگاه‌ها و برنامه درسی)

تألیف: دکتر عباس قلتاش

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مرودشت

سرشناسه	: قلتاش، عباس، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآورنده	: تربیت شهروندی (رویکردها، دیدگاهها و برنامه‌دستی) / تألیف عباس قلتاش
مشخصات نشر	: تهران: یادواره کتاب، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۵۵۴۳-۴۳-۱
موضوع	: شهروندان - راهنمای آموزشی
موضوع	: شهروندان - کتاب‌های درسی - راهنمای آموزشی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰: ۴۰۹/۸ HT
رده بندی دیویی	: ۳۰۷/۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۵۲۰۹۳۳

مؤسسه انتشارات یادواره کتاب

نام کتاب	: تربیت شهروندی (رویکردها، دیدگاهها و برنامه‌دستی)
نویسنده	: دکتر عباس قلتاش
نوبت چاپ	: اول ۱۳۹۱
چاپخانه	: دانش پژوه
لیتوگرافی	: آیکان
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت	: ۳۵۰۰ تومان
شابک	: ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۵۵۴۳-۴۳-۱

حق چاپ و ترجمه برای انتشارات یادواره کتاب محفوظ است

نشانی: تهران، بلوار کشاورز، خیابان ۱۶ آذر، خیابان نصرت، پلاک ۱۴

صندوق پستی: ۳۷۴۴-۱۹۳۹۵ و ۸۱۳-۱۳۱۴۵

تلفن: ۶۶۴۸۸۸۱۸ تلفکس: ۶۶۴۱۹۹۸۲

پیشگفتار

تربیت شهروندی یک حوزه وسیع مطالعاتی و یک مفهوم ظریف و پیچیده می‌باشد که در دهه‌های اخیر مورد توجه اکثر اندیشمندان تربیتی و متخصصان حوزه مطالعات برنامه درسی در جهان قرار گرفته است، گستره مفهومی آن به گونه‌ایست که ارائه یک تعریف جامع و مانع از آن بسیار دشوار است چرا که نه تنها مفهومی فرهنگی است، بلکه متأثر از ایدئولوژی‌ها و جهان‌بینی‌های حاکم بر یک ملت یا جامعه نیز می‌باشد و گاه‌ا برای تعریف آن بایستی متوسل به رویکرد یا دیدگاهی خاص شد. رویکردها و دیدگاه‌هایی که حاوی دلالت‌ها و پیام‌های متنوع و گاه‌ا متضادی برای تربیت شهروندی می‌باشند. برای مثال رویکرد محافظه‌کار دلالت‌های ویژه‌ای برای تربیت شهروندی دارد و تعریف ویژه‌ای نیز از تربیت شهروندی دارد که مبنای آن تلاش برای انتقال ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و سیاسی خاصی می‌باشد که مورد تأیید دولت یا حزب حاکم می‌باشد، در صورتی که رویکرد تقریباً مقابل آن یعنی رویکرد پیشرفت‌گرا، پیام‌ها یا دلالت‌هایی چون فراهم سازی فرصت‌ها و زمینه‌های تغییر و تحول در جنبه‌های اجتماعی و سیاسی را مد نظر دارد.

این قلمرو مفهومی و مطالعاتی در کشورهای توسعه یافته که نظام‌های پیشرفت‌گرای آموزشی دارند به خوبی مورد توجه قرار گرفته است و حتی در برخی کشورها نظیر کانادا، استرالیا و آمریکا، انجمن‌ها و مجامع تربیت شهروندی با گستره فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی تأسیس شده و به ارتقای وضعیت تربیت شهروندی در کشور خود اقدام نموده‌اند. انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی نیز بخش ویژه پژوهشی و مطالعاتی را تحت عنوان مطالعات شهروندی و مدنی راه اندازی کرده و پژوهش‌هایی بین‌المللی به انجام رسانده است. در کشور ما نیز نزدیک به یک دهه می‌باشد که بحث‌های شهروندی و تربیت شهروندی با نگرش و ترجمه مقالات توسط برخی متخصصان حوزه علوم تربیتی کلید خورده است، اما

تا رسیدن به جایگاه ویژه خود در عرصه آموزش و پژوهش به گونه‌ای که شهروندی و شهروندان از آن بهره‌مند شوند راهی طولانی در پیش دارد.

کتاب حاضر تحت عنوان تربیت شهروندی (رویکردها، دیدگاه‌ها و برنامه درسی) با هدف تبیین این حوزه مفهومی و مطالعاتی به عنوان یکی از مبانی اساسی مطالعات برنامه درسی یعنی مبنای اجتماعی و سیاسی تدوین شده است. لذا امید می‌رود که مورد توجه اساتید و دانش‌پژوهان حوزه مطالعات برنامه درسی و علوم تربیتی و علوم اجتماعی، جهت تکمیل منابع مطالعاتی دانشجویان این رشته قرار گیرد و جهت بسط دانش و توسعه بینش معلمان و مربیان تربیتی و علاقمندان به این حوزه مطالعاتی یاری رساند.

در تهیه و تدوین این اثر از محضر اساتید اندیشمند و بزرگواری چون دکتر محمد حسین یارمحمدیان بهره‌های فراوانی برده‌ام که لازم است از ایشان به خاطر همت والایشان در راهنمایی اینجانب تشکر ویژه نمایم. همچنین از اساتید بزرگواریم دکتر احمد علی فروغی ابری و دکتر سید ابراهیم میرشاه جعفری نیز که از محضرشان استفاده نموده‌ام سپاسگزارم. از مدیر مسئول محترم انتشارات یادواره کتاب جناب آقای اسدی و همکاران ایشان که در انتشار این اثر یاری‌گر بوده‌اند نیز سپاسگزارم، همچنین از سرکار خاتم شجاع‌صفت که زحمت ویراستاری ادبی این اثر را به عهده داشته‌اند نیز تشکر می‌نمایم و از درگاه خداوند برای همه این عزیزان آرزوی سلامتی و سربلندی را دارم.

بدون شک تدوین این اثر و نوشتن پیرامون این قلمرو مفهومی و مطالعاتی عاری از خطا و نقص نمی‌باشد که امید دارم خوانندگان محترم و اساتید ارجمند این حقیر را از راهنمایی خود جهت تکمیل و ارتقای این اثر بی‌بهره نگذارند.

و ما توفیق الا بالله

دکتر عباس قلتاش

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
	فصل اول - مفهوم شهروندی و تربیت شهروندی
۱۳	مفهوم شهروندی و تربیت شهروندی
	فصل دوم - رویکردها و دیدگاه‌های تربیت شهروندی
۲۳	رویکرد تربیت شهروندی فعال و تربیت شهروندی منفعل
۳۰	دیدگاه انتقادی
۳۴	دیدگاه شهروند فرهنگی
۳۵	دیدگاه بازسازی اجتماعی

۳۹	دیدگاه دموکراتیک در تربیت شهروندی
۴۳	رویکرد محافظه‌کار در تربیت شهروندی
۴۶	دیدگاه انتقال فرهنگی
فصل سوم - رویکرد فعال تربیت شهروندی و عناصر برنامه درسی	
۵۱	اهداف برنامه درسی در رویکرد فعال
۵۴	اهداف برنامه درسی در رویکرد محافظه‌کار
۵۶	تفکر انتقادی
۵۹	یادگیری تفکر انتقادی
۶۳	محتوای یادگیری در رویکردهای تربیت شهروندی
۶۵	جایگاه محتوا در رویکرد فعال تربیت شهروندی
۶۷	روش‌ها و رهنمودهای تدریس تربیت شهروندی
۶۷	محیط رقابتی
۶۹	محیط‌های انفرادی

- ۶۹ محیط‌های مشارکتی
- ۷۰ مشخصه‌های یادگیری مشارکتی
- ۷۰ مقایسه فعالیت‌های گروه‌های مشارکتی با گروه‌های کوچک
- ۷۱ سازماندهی کلاس درس برای یادگیری مشارکتی
- ۷۳ ایجاد جو مشارکت در کلاس درس
- ۷۵ ارزشیابی برنامه درسی تربیت شهروندی
- ۷۷ ارزشیابی در رویکرد فعال تربیت شهروندی
- ۷۷ ارزشیابی در رویکرد سستی و محافظه‌کار
- فصل چهارم - برنامه درسی پیشنهادی تربیت شهروندی پیشرفت‌گرا**
- ۸۱ برنامه درسی پیشنهادی تربیت شهروند فعال (پیشرفت‌گرا)
- ۸۲ بسترهای قانونی و حقوقی تربیت شهروندی
- ۸۲ کنوانسیون حقوق کودک
- ۸۳ گذری بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر بعد شهروندی (اجتماعی، سیاسی)

- ۸۸ ارائه طرح پیشنهادی برنامه درسی تربیت شهروند فعال
- ۸۸ بعد شناختی شهروند فعال
- ۸۹ اهداف پیشنهادی بعد شناختی
- ۹۰ بعد عاطفی تربیت شهروند فعال
- ۹۱ اهداف پیشنهادی بعد عاطفی
- ۹۲ بعد عملکردی تربیت شهروندی فعال
- ۹۲ اهداف پیشنهادی بعد عملکردی
- ۹۳ محتوای تربیت شهروندی فعال
- ۹۵ روش‌ها و رهنمودهای پیشنهادی تدریس و ارزشیابی برای تربیت شهروندی فعال
- ۹۶ کتاب راهنمای معلم
- ۹۷ رهنمودهای تدریس و ارزشیابی پیشنهادی

منابع و مأخذ

مقدمه

نیاز به تربیت شهروندی از اساسی‌ترین نیازهای تربیتی است، تربیتی که نوجوانان را با مهارت‌ها و دانش و نگرش‌هایی همراه سازد که پیامد آن خودگردانی فراگیران، احترام به تنوعات و تفاوت‌های فرهنگی و قومی در سطح محلی، ملی و بین‌المللی، حل تضادها در محیط آکنده از صلح، اکتساب مهارت‌ها برای ورود به دنیای کار و مشارکت فعال در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی جامعه باشد.

شهروندی به صورت‌های مختلفی در طول تاریخ تجربه و تعریف شده است، از حالت انحصاری و منحصر بودن به نژاد یا طبقه خاص، تا امروز که شهروندی حکایت از یک جایگاه قانونی داشته و به احساسات، هویت و فرهنگ افراد ربط پیدا می‌کند (اسلر و استارکی، ۲۰۰۵).

با تأکید بر این ایده که شهروندی یک ایده طبیعی یا خنثی نیست بلکه مفهومی است که با تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی متحول می‌شود، در این کتاب به مباحثی پرداخته می‌شود که معنای شهروندی را شکل می‌بخشد. فهم شهروندی به واسطه چارچوب‌های فکری و منطقی می‌تواند مرییان را با توانمندی‌های ارزشمندی برای تحلیل انتقادی معناهای مختلف و رقیب یکدیگر همراه سازد. بر این اساس به مباحث نظری و کاربردی پیرامون شهروندی و تربیت شهروندی و به مرور برخی از بحث‌هایی که شکل‌دهنده شیوه تفکر، بیان و تدریس پیرامون شهروندی و تربیت شهروندی می‌باشد، پرداخته خواهد شد.